

УДК 321.12

Павленко Н. Г., с.н.с. відділу організації науково-дослідної роботи НАВС, к.ю.н.

Контроль громадянського суспільства за діяльністю органів внутрішніх справ

У статті досліджуються форми контролю інститутів громадянського суспільства за діяльністю органів внутрішніх справ. Також зроблені ґрунтовні висновки та пропозиції щодо контролю громадського суспільства за діяльністю органів внутрішніх справ.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадський контроль, органи внутрішніх справ.

В статье исследуются формы контроля институтов гражданского общества за деятельностью органов внутренних дел. Также сделаны основательные выводы и предложения по контролю гражданского общества за деятельностью органов внутренних дел.

Ключевые слова: гражданское общество, общественный контроль, органы внутренних дел.

This paper investigates the forms of control of civil society activities by the police. Also made solid conclusions and proposals for civil society monitoring of the activities of the Interior.

Keywords: civil society, social control, law enforcement bodies.

Актуальність теми. Конституція України закріплює принцип народного суверенітету та пріоритет безпосереднього демократії у здійсненні управління державою. Основною формою виявлення безпосередньої демократії є діяльність інститутів громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Громадяни України мають право здійснювати громадський контроль за діяльністю ОВС як одноособово, так і в складі громадських об'єднань. Власне кажучи, основою громадянського суспільства є незалежні самоврядні інститути, серед яких переважають недержавні громадські організації. Право на свободу об'єднання є невід'ємним правом людини, що гарантується у ст. 36 Конституції України та конкретизується у Законі України «Про громадські об'єднання».

Контроль громадянського суспільства за діяльністю ОВС перш за все проявляється у реалізації прав громадян на доступ до інформації. Право громадян на доступ до інформації передбачає можливість вільного отримання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

Прийняття Законів України «Про інформацію» та «Про доступ до публічної інформації» значно розширило можливості громадян та певних інститут громадянського суспільства у сфері громадського контролю за діяльністю ОВС. Закон України «Про доступ до публічної інформації» передбачає обов'язок органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових осіб оприлюднювати інформацію, що становить суспільний інтерес, та надавати відповіді на запити щодо отримання такої інформації.

Своєрідною формою контролю за діяльністю ОВС є діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини (омбудсмена). У статті 55 Конституції України закріплюється право громадян звертатися за захистом свої прав до Уповноваженого Верховної Ради з прав людини.

Омбудсмен здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Таким чином, діяльність омбудсмена носить не державно-правовий

характер, а має всі риси громадського контролю.

Серед функцій Уповноваженого Верховної Ради з прав людини можна виділити наступні, котрі мають безпосередній зв'язок зі здійсненням контролю за діяльністю ОВС:

- перевірка стану додержання встановлених прав і свобод людини і громадянина відповідними державними органами, у тому числі тими, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

- направлення звернень громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їх інтересах, за належністю в органи, до компетенції яких належить розгляд справи, та здійснення контролю за розглядом цих звернень;

- прийняття рішень по необхідності проведення перевірок діяльності органів державної влади з правом вимагати від службових і посадових осіб цих органів сприяння, виділення спеціалістів для участі у проведенні перевірок, експертиз і надання відповідних висновків.

Інститут омбудсмена заповнює прогалини і компенсує недоліки судових засобів захисту прав людини та відомчого контролю за адміністративними органами [1, С. 15].

Контроль за дотриманням прав і свобод громадян у діяльності ОВС здійснюють особливий вид громадських організацій – правозахисні організації.

Правозахисні організації діють на підставі норм Закону України «Про громадські об'єднання», при цьому маючи свою специфіку. Такі організації не займаються правозахисною діяльністю в загальному плані (захист прав всіх учасників правових відносин, у т.ч. держави). Їх діяльність зосереджена на забезпеченні дотримання прав окремих громадян та їх об'єднань.

До форм громадського контролю за діяльністю ОВС, який здійснюють правозахисні організації, можна віднести:

- надання консультацій та роз'яснень громадянам у сфері захисту порушених прав та свобод, допомога у написанні позовних заяв, скарг, пропозицій, звернень;

- громадські розслідування можливих порушень прав людини і громадянина органами внутрішніх справ;

- участь і контрольна діяльність у громадських радах при органах внутрішніх справ.

Громадська рада при Міністерстві внутрішніх справ України була створена у 2005 році. Створення Громадської ради з питань дотримання прав людини є важливим виявом демократизації правоохоронних структур України, готовності їх до сприйняття принципів захисту прав людини та розуміння того, що саме органи внутрішніх справ є гарантом та захисником прав людини [2, С. 13].

Громадська рада при МВС України є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю Міністерства внутрішніх справ України, налагодження ефективної взаємодії МВС з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Положення про Громадську раду при МВС України схвалено на її засіданні 1 лютого 2013 року та погоджено з міністром внутрішніх справ.

Основні завдання Громадської ради:

- громадський контроль за діяльністю МВС;

– налагодження системного діалогу та ефективної взаємодії МВС із громадськістю;
– сприяння врахуванню МВС громадської думки під час формування та реалізації державної політики;

– створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами.

До складу Громадської ради можуть бути обрані представники інститутів громадянського суспільства, а саме громадських, релігійних, благодійних організацій, професійних спілок та їх об'єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних засобів масової інформації та інших невідприємницьких товариств і установ, легалізованих відповідно до законодавства України.

Громадська рада відповідно до покладених на неї завдань:

1) готує і подає МВС пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю, а також пропозиції щодо проведення консультацій, не передбачених таким планом;

2) готує і подає МВС пропозиції щодо організації проведення консультацій з громадськістю;

3) подає МВС обов'язкові для розгляду пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи МВС;

4) проводить відповідно до законодавства громадську та громадську антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів МВС;

5) здійснює громадський контроль за врахуванням МВС пропозицій та зауважень громадськості, дотриманням ним нормативно-правових актів, у тому числі тих, що спрямовані на запобігання та протидію корупції;

6) обов'язково інформує громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання, розміщуючи відповідні повідомлення на офіційному веб-сайті МВС та у інший прийнятний спосіб;

7) збирає, узагальнює та надає МВС інформацію щодо пропозицій громадських організацій стосовно вирішення питань, які мають важливе суспільне значення;

8) організовує публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку і діяльності МВС, правової просвіти населення;

9) готує та оприлюднює щорічний та інші звіти про свою діяльність;

10) сприяє практичній реалізації заходів із патріотичного виховання громадськості та працівників МВС, а також правовому і соціальному захисту працівників та ветеранів МВС.

Громадська рада має право:

1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (правління, секретаріат, комітети, комісії, робочі та експертні групи тощо), обирати та припиняти повноваження голови Громадської ради, заступників голови Громадської ради, секретаря Громадської ради, членів Громадської ради;

2) у встановленому порядку залучати до роботи Громадської ради працівників МВС, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, представників вітчизняних та міжнародних експертних і наукових організацій, підприємств, установ та організацій, а також окремих фахівців за їх згодою;

3) організовувати і проводити семінари, конференції, форуми, круглі столи та інші заходи;

4) отримувати в установленому порядку від МВС проекти нормативно-правових актів з питань, які потребують проведення консультацій з громадськістю;

5) отримувати в установленому порядку від МВС, інших органів виконавчої влади та місцевого самоврядування інформацію, необхідну для забезпечення діяльності Громадської ради;

6) подавати до МВС обов'язкові до розгляду рекомендації і пропозиції Громадської ради з питань, що належать до її компетенції;

7) направляти представників Громадської ради для участі в заходах (нарадах, засіданнях колегій тощо), що проводяться МВС, за попередньою згодою та запрошенням останнього;

8) взаємодіяти з інститутами громадянського суспільства, з іншими консультативно-дорадчими органами, що діють при МВС та його структурних підрозділах, надавати їм організаційно-методичну підтримку;

9) розглядати пропозиції інститутів громадянського суспільства та звернення громадян з питань, що належать до компетенції Громадської ради, аналізувати та узагальнювати їх, давати на них усні і письмові відповіді.

Відповідні громадські ради сформовані і при територіальних управліннях МВС України.

Свого часу при територіальних підрозділах МВС України діяли створені відповідно до наказу міністерства № 894 від 31 серпня 2006 року мобільні групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ. До складу цих груп включалися працівники ДВБ ГУБОЗ, навчальних закладів МВС України, які мають досвід практичної та наукової роботи у сфері дотримання прав і свобод людини та громадянина, захисту їх законних інтересів, а також представників громадських організацій, зареєстрованих у встановленому законодавством порядку, у сфері захисту прав людини.

На даний час наказ МВС України № 894 від 31 серпня 2006 року втратив чинність на підставі наказу МВС України № 509 від 25 травня 2013 року.

Новітньою формою громадського контролю за діяльністю ОВС є проведення громадської експертизи їх діяльності. Порядок проведення громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади передбачено Постановою Кабінету Міністрів України № 976 від 5 листопада 2008 року «Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади».

Орган виконавчої влади після надходження від інституту громадянського суспільства письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

1) видає у тижневий строк наказ (розпорядження) про проведення такої експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів, із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові та посади особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, зміст якого доводить до відома інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи, протягом трьох днів з моменту його видання;

2) утворює у разі потреби робочу групу для підготовки матеріалів із залученням представників інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи;

3) розміщує у тижневий строк інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою

сприяння її проведенню, на власному веб-сайті;

4) подає інституту громадянського суспільства матеріали або завірені в установленому порядку їх копії з урахуванням вимог та строку, визначених Законом України «Про інформацію».

Пропозиції, підготовлені інститутом громадянського суспільства за результатами проведеної громадської експертизи, мають бути враховані органом внутрішніх справ при вирішенні питань поточної діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна виділити наступні можливі форми здійснення громадського контролю:

1) звернення громадян, за допомогою яких вони в режимі зворотного зв'язку повідомляють органи внутрішніх справ про ознаки порушення ними або їх співробітниками прав і свобод людини і вимагають вжиття відповідних заходів;

2) громадська експертиза, здійснювана представниками інститутів громадянського суспільства та/або групою спеціалістів;

3) громадські слухання щодо вчинених дій чи намірів МВС України, що мають велике суспільне значення або викликають значний суспільний інтерес;

4) діяльність груп мобільного контролю по моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ.

Для здійснення громадського контролю за діяльністю ОВС можуть створюватися:

1) громадські ради при територіальних підрозділах МВС України;

2) інститути місцевих уповноважених з прав людини;

3) асоціації структур, які здійснюють громадський контроль, що дає змогу представляти інтереси кожної окремої організації та впливати законними методами на формування й реалізацію державної політики у сфері дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Структурними елементами системи громадського контролю також можуть бути засоби масової інформації та незалежні аналітичні центри.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Майданник О.О. Інститут омбудсмана у механізмі забезпечення прав людини в Україні // Адвокат : Журнал спілки адвокатів України. — 07/2010. — №7. — С. 12-16.

2. Організаційно-правові засади роботи Громадських рад з питань забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України: практичний посібник. — Харків, «Права людини», 2007. — 264 с.

